

Nyhetsbrev 1/25

SIDEN SIST

Både nasjonalt og internasjonalt fortsetter det å være interesse for Torborg Nedreaas og hennes forfatterskap. I løpet av våren gir blant annet Penguin Classics ut den engelske utgaven av *Av måneskinn gror det ingenting*. I Danmark kom denne i fjor, til eksepsjonelt gode kritikker, mens *Trylleglasset* idet dette skrives akkurat har kommet ut. Begge er gitt danske språk av Litte Kirkeby Hansen, som også besøkte Bergen i høst (se under). Videre i 2025 skal *Av måneskinn* også komme i Sverige, Nederland, Italia, Portugal og Brasil, mens blant annet Ungarn, Polen, Tyrkia og – som det siste tilskuddet – USA, står for tur etter hvert. Det sier seg selv at abort-tematikken gjør boken ulykkelig aktuell, men det er også like klart at den ikke hadde holdt seg aktuell hvis ikke det var for dens sterke litterære kvaliteter. I vårt sørlige naboland skal hele Herdis-trilogien komme etter hvert. Vi i selskapet, som selvsagt aldri hviler på våre laurbær, håper også på at de beste av novellene også skal komme til å finne sitt publikum utenlands.

Her hjemme har Bergen kommune siden sist kunngjort at det er kunstneren Sofie Hviid Vinther som har vunnet oppdraget med å lage en skulptur som skal hedre Nedreaas. Hviid Vinthers skulptur heter *Nyttehender* og forestiller to hender som er smeltet sammen. Den ferdige skulpturen skal stå i Nygårdsparken, altså i nærheten av Møhlenpris hvor Nedreaas vokste opp. Du kan lese et intervju med kunstneren i dette nyhetsbrevet.

Bergen historiske festival er et årlig arrangement som denne gangen fant sted på Møhlenpris i helgen 26–27. oktober. Nedreaas-selskapet var invitert til å holde et innlegg på 20 minutter om Nedreaas og Ragnhild Hagen Ystad bidro med å snakke rundt temaet Nedreaas og kvinnen lørdag 26. oktober. I tillegg sto vår flotte plakattstilling i Garderobehuset.

13. november markerte vi som vanlig Torborg Nedreaas' fødselsdag med en helaftens fest på Litteraturhuset i Bergen. Her fikk medlemmene i selskapet blant annet høre om podcast-prosjektet til fjorårets vinner av Nedreaas-stipendet, Gerd Signe Trocio Thodesen, og om Willy Dahls nye bok om Nedreaas tidlige tekster. Dahl bidro selv med en videohilsen fra Nesodden. Kvelden inneholdt også et

musikalsk innslag, trioen Gymnos samt Ingvill Skjold Torkildsen fremførte et svært så Nedreaas-relatert program. Dessuten var det bokbad hvor Nedreaas' danske oversetter Lotte Kirkeby Hansen møtte selskapets Grethe F. Syéd (også oversetter) til samtale ledet av forfatter og formidler Robin van der Walle. Skuespiller Ida Klem spontandeltok også fra salen, stemingen var god og drøsen gikk over den lette serveringen selskapet sto for til slutt. Vi takker alle medlemmene som var med på markeringen og gleder oss allerede til neste november!

Det har også blitt holdt flere foredrag om Nedreaas siden forrige nyhetsbrev. Nasjonalmuseet arrangerte blant annet et foredrag om Else Hagens portrett av Nedreaas (som er trykket på forsiden av nyhetsbrevet) og Ragnhild Hagen Ystad holdt som nevnt over foredrag med tittelen «Torborg Nedreaas – Et kvinneblikk på verden» under Bergen historiske festival. Ystad steppet også inn for styreleder og holdt et 45 minutter langt foredrag om Nedreaas' forfatterskap generelt for Seniorlaget ved HVL 28. november. I januar har også teaterstykket *Av måneskinn* igjen gått for fulle saler på DNS. Stykket ble spilt frem til 11.02, og det har vært stor rift om billettene.

1. februar gikk fristen ut for å søke Nedreaas-stipendiet ut som består av 50.000 kr og et diplom. Styret har gått igjennom søknadene og valgt en vinner, og kunngjøring og utdeling av stipendiet vil skje på årsmøtet mandag 10. mars. Vi oppfordrer alle våre medlemmer til å stille på årsmøtet for å være med på å utvikle selskapet videre.

NEDREAAS- KALENDEREN

Det skjer stadig noe på Nedreaas-fronten. For full oversikt over arrangementer anbefaler vi alle medlemmer å følge selskapet i sosiale medier,

*facebookgruppen **Torborg Nedreaas-selskapet**.*

Årets første Nedreaas-arrangement skjer mandag **10. mars** kl. 18.00 i kaféen på Bergen offentlige bibliotek. Da inviteres alle til offentliggjøring av hvem som har mottatt årets stipend. Det er nå hele 50.000 kroner, så dette gleder vi oss til. Dessuten blir det foredrag ved Sigrid Lien, professor i kunsthistorie ved Universitetet i Bergen, om Nedreaas-portretter i forskjellige utforminger. Kveldens musikalske innslag er ved Kari Anne Drangslund, kjent for både oss og mange andre fra protestbandet Albert og Elise. Det blir også en gjennomgang av årsmøtesakene for Nedreaas-selskapets medlemmer. Nytt i år er at vi opererer med påmelding, for å være sikre på at vi bestiller en passende mengde av noe å drikke og bite i. Meld deg på innen **1. mars** til styret.tns@gmail.com.

Så er det tid for selskapet å besøke Stord igjen. Det begynner å bli noen år siden sist, men vi husker med glede den store interessen for og verdsettingen av Nedreaas på øyen hun kalte «Norge i et muslingskall», der hun tilbrakte størstedelen av andre verdenskrig. I år reiser hele styret nedover for å se seg om i gruvesamfunnet på Litlabø, besøke noen av stedene Nedreaas bodde og ikke minst ha et arrangement på biblioteket på Leirvik lørdag **26. april kl. 13**. Vi håper gamle og nye Nedreaas-venner finner veien!

9. mai lanseres nyutgivelse av *Av måneskinn gror det ingenting* med etterord av en av vår tids sterkeste forfatterstemmer, Maria Kjos Fonn. Dette er første gang siden vi i selskapet begynte vår geskjeft at Aschehoug forlag har tatt opp noe Nedreaas-relatert på eget initiativ. Med tiden kommer også hele Herdis-trilogien ut på nytt. Aschehoug har også valgt å gjøre en varsom modernisering av Nedreaas' språk, så dette er vi spente på!

I slutten av mai blir det en panelsamtale på Litteraturhuset i Trondheim i anledning

nyutgivelsen av *Av måneskinn*. Følg med på <https://litteraturhusetitronheim.no/> for detaljer!

Så er vi skikkelig glade for å kunne gi en *sneak peak* inn i denne nyheten, som egentlig ikke offentliggjøres før 1. mars: Agder Nye Teater skal sette opp *Av måneskinn* *gror det ingenting!* Det blir premiere i Grimstad **14. november**. Videre turnerer oppsetningen i Sør-Norge høsten 2025 og våren 2026. Her er det bare å følge med! Se www.agdernyeteater.no for oppdatert informasjon etter hvert.

MIN NEDREAAS

I dette nyhetsbrevet skriver kritiker og forfatter Maria Olerud om novellen «Nå», som først sto på trykk i tidsskriftet Vinduet i 1956, og som er gjengitt i fjorårets novelleutvalg Jeg skal ha revansje og andre noveller.

«Akkurat herfra kunne hun se taket på huset oppe i høyden på den andre siden av vannet. Hjemmet.» Slik lyder to av «Nå»s første setninger, en Torborg Nedreaas-novelle som første gang ble trykket i *Vinduet* i 1956. Da bodde forfatteren på Nesodden. Dit flytter jeg om noen måneder, tilbake til halvøya i Oslofjorden der jeg bodde mesteparten av oppveksten. Og selv om jeg fra leiligheten min i Groruddalen i Oslo ikke kan se det, vet jeg at «oppe i høyden på den andre siden av vannet», venter «Hjemmet» på meg: stedet som var og blir hjemme, og antagelig har vært det i årene imellom.

Så enkelt er det ikke for Gunvor i novellen. Leseren skjønner umiddelbart at huset for henne ikke egentlig er hjemme. Hun er på flukt fra en voldelig ektemann, dypt fortvilet har hun etterlatt barna, og aner ikke hvor hun skal gjøre av seg: «Hjemløsheten svimlet under føttene hennes.»

Fortellerens sympati fortsetter å ligge hos hovedpersonen. Som leser ønsker jeg hele veien at Gunvor skal komme seg unna, men føler samtidig med henne da hun ikke eier

«mostand mer» – langt inne i den uberegnelige, brått tilgivelsestiggende ektefellens favn.

Spesielt spennende blir novellen idet Gunvor søker ly hos en venninne, som viser seg å være enda en av Nedreaas' omskiftelige, ja, mer enn menneskelige personer. Først gir venninnen Gunvor trygghet, mat og ei seng å sove i. Dagen etter slipper hun svikefullt Gunnvors tilsynelatende angrende ektemann inn: Han var jo så «vennlig».

Slik tegner novellen et riss av hvordan selv voldsutøveren kan bli fremmedgjort overfor egen maktutøvelse, og av hvordan sårbare mennesker omkring drives vekk, men samtidig lengter etter forsoning og nærhet.

De sosiale dynamikkene virker gjenkjennelige, selv om teksten snart er 70 år gammel. Svært fortettet makter tidsskriftfortellingen å antyde spørsmålene den voldsutsatte strever med: Skal hun dra, eller er det tryggere å forbli i det velkjente, men vonde? Er å reise det samme som å gi opp? Og nøyaktig *når* blir bostedet så uutholdelig at tiden er inne for flukt? Novellens appell synes dermed åpenbar. Stadig trues folk verden over av voldelige familiemedlemmer, krigshissige myndigheter og militante grupperinger, *Nå* levendegjør erfaringen med å finne ut at øyeblikket for å dra er *nå*.

Litt overraskende er det derfor at Morgenbladet-kulturredaktør Bernhard Ellefsen bruker etterordet i *Jeg skal ha revansje og andre noveller* (Aschehoug, 2024) – der «Nå» inngår – til å fundere på hvorfor Nedreaas-bøkene «ved første øyekast» synes å stå «litt på avstand fra oss»:

Det er kanskje uvant å lese om disse lidenskapene og dilemmaene og voldsomme skjebnene, krigen og volden og barnehjemmene og fattigdommen føles kanskje fjerne, både i tid og rom.

Men menneskelivet vil aldri slutte å utspille seg på så stor avstand fra denne smerten, disse moralske umulighetene, at de slutter å angå oss.

Nei, så sannelig. Men hvem inngår i Ellefsens «vi»? For hvilke lesere er Nedreaas' dramatiske motiver fremmede?

Kanskje et, toppen to år, har gått siden Ellefsen skrev teksten som skulle trykkes i Aschehougs nye samleutgivelse. Og likevel har jeg vanskelig for å tro at han kunne skrevet noe slikt i dag. På kort tid synes minst to forhold å være drastisk endret. For det første framstår ikke krigstilstanden som noe «litt på avstand fra oss». Med dagens risiko for at også Norge dras inn i liksom hitoverkrypende konflikter, virker ikke forrige verdenskrig – som flere av Nedreaas' noveller er lagt til – særlig fjern.

For det andre har skandinaviske litteraturscener den siste tida vært åsted for flere diskusjoner om mangfold, debatter som har bidratt til å belyse det nevnte spørsmålet om «vi». Samtalene har anskueliggjort hvordan enkelte skjønnlitterære bøker blir lest som utforskinger av partikulære erfaringer eller politiske temaer, heller enn også av grunnleggende menneskelige forhold, potensielt universelle anliggender. Spesielt om teksten tar for seg minoritetstilhørende eller marginaliserte personer, er muligheten der for at verket politiseres og tilsidesettes: Det kan bli hyllet som «viktig», men blir samtidig plassert litt utenfor hovedstrømlitteraturen, den som angår «oss alle».

De siste månedenes ordskifter om samtidslitteraturen har, sammen med lesingen av novellen *Nå* og nytgivelsens etterord, altså fått meg til å grunne: Er de samme mekanismene i sving når nåtidsnordmenn leser eldre litteratur? Kan det at en femtittallsfortelling om en kvinne på flukt fra vold, av enkelte oppfattes som «uvant», bidra til at teksten i seg selv

marginaliseres? Til at verket fratas sin mulige allmennmenneskelighet?

For meg framstår *Nå* både som en spesifikk skildring av en undertrykkingserfaring, og som et forsøk på å skissere opplevelsen av «hva det vil si å være hjemløs i verden» – for å sitere den voldelige ektemannen. Gunvors utrygghet er smertefull, livsfarlig og så stor at den brer seg langt utover den lille novelleformen. Ved tekstens slutt spør jeg meg om hun noen gang kommer til å finne et hjem. Kan hun, med erfaringene hun bærer på, få oppleve å ha sitt eget, helt ufarlige sted, et hi som venter på henne «oppe i høyden på den andre siden av vannet»? Det håper jeg.¹

Maria Olerud

SAMTALE MED SOFIE HVIID VINThER

Den danske kunstneren Sofie Hviid Vinther fikk oppdraget om å lage et kunstverk som skal hedre Torborg

Nedreaas. Nyhetsbrevet har gjort et intervju med vinneren.

Først vil vi gratulere deg oppdraget om å sette «Nedreaas på sokkel». Hva var det som motiverte deg til å søke?

Tusind tak! Motivationen flytter sig hele tiden, hvilket jo er heldigt når det er et projekt, der skal stå på i en god stund!

Men ærligt så startede den i jagten på en mere holdbar kunstnerøkonomi. Jeg læste for første gang op på forskellige udllysninger til udsmykningsprojekter, men da dette er nyt for mig, ville jeg kun gå videre med dem som vakte en umiddelbar interesse for mig og havde en form for relevans til min egen praksis. Jeg kendte ikke til Torborg og hendes virke, så jeg gik på biblioteket, lånte lidt forskelligt og blev med det samme forelsket i hendes stemme. En stemme der beskrev svære problemstillinger med et enkelt og utroligt sanseligt sprog. Der vidste jeg, at jeg måtte prøve at sende ind til prækvalifikationen, selvom det klart var et long shot.

Da jeg blev inviteret ind i konkurrencen, blev min motivation, at måtte formulere et projekt som var godt nok til at blive taget alvorlig blandt de andre virkelig seje kunstnere. Jeg måtte løbe nogle ekstra kilometer i udarbejdelsen af skitsen, da jeg ikke havde egne erfaringer at trække på, for at kunne levere en skitse jeg var glad for.

Hvordan har du arbejdet med Nedreaas forfatterskab for å komme frem til denne utformingen?

Jeg gik metodisk til værks, til at begynde med. "Den lille novellen om et par sko" blev siddende hos mig. Så mens jeg læste videre i hendes forskellige værker, noterede jeg de steder, hvor hun beskrev hænder, både sanseligt og det som de udførte.

Da jeg havde en god samling begyndte jeg at forme forskellige versioner i ler.

Først enkeltstående, men det blev hurtigt tydeligt for mig, at de måtte være forbundne. I hendes forfatterskab møder man refleksioner og erfaringer fra både den klassiske arbejder hånd, men også de hænder der associeres med noget elegant. Jeg syntes det gav enormt god mening med tanke på hendes uddannelse som pianist, virke som forfatter og ikke mindst alenemor til to drenge. Det fine og det grove.

Hva er det viktigste for deg å formidle med dette verket?

Mit ønske er at lave et monument som taler fra hendes perspektiv og forestillede undervejs i processen hvad Torborg ville synes, da det er jo til hende. Derfor har jeg ikke sat det op på en høj sokkel, men sat i "gulvhøjde" så man kan røre og sanse det. Da jeg læste hendes tekster, følte jeg at hun tog mig i hånden og førte mig igennem en fortælling. Derfor vil hendes monument kunne rumme og bære en menneskekrop, og brugerne i parken kan lægge sig i hendes hænder.

I beskrivelsen av verket forklarer Bergen kommune at overflaten skal bestå av ulike typer betong, kan du si litt om dette grepet? Hva er det det symboliserer for deg?

Betonen er den samme, men vil blive overfladebehandlet på to forskellige måder. Det bliver en hvid beton som får mig til at tænke "arbejderklasse-marmor", vildt smuk! Skulpturen vil graduere fra blankpoleret til rå sandblæst, hvor stenene i betonen vil stå frem. Dette greb valgte jeg for at tydeliggøre forskellige typer arbejde og funktioner, uden at det hele blev mere tydeligt end det andet. Det pæne og det rå, går hånd i hånd hos Torborg, klasser beskrives på en måde hvor hun ikke dikterer, men observerende formidler forskellene.

Derudover ønskede jeg det sanselige aspekt i det. Jeg tænkte på Herdis og den

måde især børns hænder observerer på. Som når man går langs et hegn flettet i metal eller et gelænder med nylagt sne og lader en let hånd stryge hen over overfladen mens man går.

KOLLEGASELSKAP

I hver utgave av nyhetsbrevet inviterer vi et annet litteraturselskap til å skrive kort om seg selv. Vi håper dette kan være til glede og inspirasjon for våre medlemmer. I dette nummeret har turen kommet til Jakob Sande – Senter for foreljekunst. Teksten er skrevet av senterets daglige leder Rakel Cecilie Wilhelmsen Solheim.

Helsing til Torborg Nedreaas-selskapet

I år kan Jakob Sande – senter for forteljekunst feire at det er 5 år sidan senteret opna og Noreg fekk sitt første forteljekunstsenter. Jakob Sande – senter for forteljekunst (Sandesenteret) har hovudsete i barndomsheimen til Jakob Sande i Fjaler. Sandesenteret bygger på den rike vestlandske forteljetradisjonen, fremjar og forskar i arven etter Jakob Sande, i nynorsk språk og kultur, bygger eit fagmiljø innom munnleg og skriftleg forteljekunst, og arbeider for å fremje den immaterielle kulturarven og eit mangfald nye stemmer.

På same måte som den lyriske forfattarskapen til Sande, er arbeidet ved Sandesenteret mangslunge og rikt. I forfattarskapen til Sande får ikkje mørket med angst, einsemd, den ville naturen, kjensla av å vere utstøytt og åleine, stå utan

draumar, tru og håp, ei heller utan kjærleiken, men vert ofte gøymt bak overdriving, ironi og skrøning, i ein nokså typisk vestnorsk stil. Dei store variasjonane og temaene i diktinga hans, gjev oss ein rikdom å bygge verksemda og satsingane ved Sandesenteret rundt, som også set orda hans inn i samtida.

Årleg arrangerer senteret forteljekunstakademi, der engasjerte menneske frå ulike profesjonar, bakgrunnar og i ulik alder møtast i eit kulturmiljø og saman utviklar evnene sine til lytting, til dialog, til munnleg og skriftleg forteljekunst. I år arbeider senteret særleg med den faglege satsinga «Då Daniel drog», retta mot barn og unge, og arrangerer også eit eige ungdomsakademi, ein pilot med mål om eit eige programfag i skapande skrivning og forteljekunst. Akademiet finn stad i Klokkargarden, der Jakob vaks opp, samt på Steia gard, i husa det Nikka Vonen dreiv pikeskole frå 1871-1907, der ho ga skulegang og danning til rundt 800 jenter frå inn - og utland. Nikka Vonen var ein føregangsperson som bygde undervisninga på det *levande ordet* – trua på allsidig kunnskap og danning.

Sandesenteret har eiga residensordning der skrivande og skapande kan søke opphald i inntil to månadar, enten åleine eller i gruppe med fleire, bu og arbeide i barndomsheimen til Jakob Sande og invitere bygda på ein litteratursalong, eit teaterstykke, ei forteljestund, ein konsert, alt ettersom kva ein arbeider med under opphaldet. Fjaler har i alle tider vore ein smeltedigel av kultur, industri og skule, noko samfunnet ber preg av, og som kan inspirere til nyskaping. I dag ligg United World College, Nordic Artists Center, Teaterfestivalen i Fjaler, PreForm, ein innovativ kulturskule og kommune i Fjaler, som alle bidreg til å skape rom for nye stemmer og som gjev Sandesenteret enno større vinger.

Tidsskriftet Jaja, er Jakob Sande - senteret sitt eige Tidsskrift, eit tidsskrift om og med

forteljekunst. Du les det på www.tidsskriftetjaja.no. I 2025 kjem også ei fysisk utgåve av tidsskriftet. Det vil du mellom anna finne hos Tekstallmenningen, på ulike bibliotek og i Sandesenteret sin eigen bokhandel og forteljehus.

3.-4. april arrangerer vi Sandeseminar, som i år handlar om forholdet mellom det munnlege og skriftlege, forholdet mellom det du les og det du skriv, om korleis Sandesenteret kan bidra i å styrke forteljekunst, lesing og lytting. Seminaret er ein møtestad der menneske med eit engasjement innan munnleg og skriftleg forteljekunst deltek og i dialog og lytting får utvikla sitt fagfelt. Arbeidet vil legge grunnlag for den vidare faglege utviklinga ved senteret.

Les meir om oss på www.jakobsande.no

FRA ARKIVENE

I denne utgaven av nyhetsbrevet ønsker vi å hente frem Nedreaas egen stemme. Vi trykker derfor deler av et intervju Johan Fredrik Grøgaard gjorde med forfatteren for Vinduet i 1974. Intervjuet er trykket med tillatelse fra tidsskriftet. I dette utdraget snakker Nedreaas blant annet om hvordan hun først begynte å skrive og om hvordan Av måneskinn kom til.

(...)

JFG: Bildende kunst, har du noe forhold til det?

nettopp fordi han føler seg så bundet av det som kom etterpå. Under krigen var alt enklere, klarere. Jeg var på tiårs jubileumsfest for frigjøringen i Ravensbrück, sammen med 7000 kvinner, hvorav de fleste hadde sittet der. Der traff jeg en norsk kvinne som sa at hun aldri i sitt liv hadde vært så lykkelig som hun var da – mens hun satt inne. Da tenkte jeg: hun har nok ikke vært svært meget lykkelig i sitt liv. Allikevel kan det tenkes at et samhold, som der var helt naturlig, kan føles som en slags befrielse. For noen. Men jeg tror ikke jeg ville gått med på at jeg hadde hatt min lykkeligste tid i Ravensbrück om jeg hadde kommet dit.

– Noe som gjør at denne boka skiller seg ut fra femtitalllitteraturen generelt, er at du så sterkt fremhever betydningen av klassekamp.

– Ja, men jeg var ikke alene om det. Jeg tror det er litt etterpåkløskap å snakke om at det var så særeget å skrive om klassekampen. Solveig Haugan gjorde også det, men hun fikk gjort så lite, det ble den ene boken, og så døde hun. *Av jord er du kommet*, het den, det var også en sånn barndomsbok. Og Sigurd Evensmo. Og mange andre – Øivind Bolstad, ham må du studere!

– Et sted i boka står det: «Vil man elske alt som er godt i verden, blir man nødt til å hate det som er vondt».

– Ja, men der sa du det. Det er ikke nødvendig å si mer. Vi leser jo stadig i *Arbeiderbladet* om alt dette hatet – å, dette forferdelig stygge og slemme hatet... Og likeledes setter man likhetstegn: vold er vold, enten det er voldsmakten som setter seg på nakken til et folk, eller det er folkets kamp for å rive voldsmakten vekk. En kniv er en kniv, enten den ligger i en morders hånd eller i en kirurgs hånd. Det er ikke det samme! Det er to forskjellige ting. Og det skal et visst hat til. For å få ondskaper vekk. Du må bare ikke innbille noen at han kan be til gud, så løfter det seg.

– Så dette med kjærlighet og hat, det er noe du knytter direkte til klassekampen?

5

TN: Jeg var glad i å tegne. Men det ga jeg opp da jeg begynte på Kunst- og håndverksskolen en stund før jeg lot meg skille — for å finne en utvei til å forsørge meg selv. Jeg innså jo at min undervisning i klaver var foreldet. Og det var mitt første skritt på å komme meg ut av det ekteskap. Men så viste det seg at jeg ikke var så flink. Den

sortens tegning etter gips, det var ikke min sort. Det jeg var flink til, det var å lage karikaturer av folk, gjøre forte streker og plutselig få frem et ansikt, f.eks. tegnet halvt bakfra, hvor alle med en gang kunne se hvem det var.

JFG: Det første du fikk på trykk?

TN: Ja, det var sånt som jeg sendte til ukebladene. Jeg begynte så vidt å skrive på slutten av mitt ekteskap. Det var jo det som ga meg mot til å derfra. Og så skrev jeg da hver gang jeg fikk en såkalt god idé. Men etterhvert begynte jeg å skrive rarere og rarere ting og tenkte: nei, det der er det jo ingen ukeblad som vil ha.

JFG: Men så ville Aschehoug?

TN: Ja. de står i *Bak skapet står øksen*, noen av dem. Men det var først mange år senere. I mellomtiden leverte jeg noen noveller på bestilling til et forlag som het Halvorsen & Larsen, men så var det sit-down streik, og utgivelsen ble ikke noe av før etter at krigen var slutt. Da hadde jeg allerede tatt kontakt med Aschehoug.

JFG: Så du har faktisk utgitt bok som ikke står på listen over dine verker?

TN: Ja. *Før det ringer tredje gang* het den, med en jævlige tegning utenpå, som ikke har noe med innholdet å gjøre. Der er to gode ting i den: «Blålys» jeg har tatt med i *Den siste polka* og jeg tror også den er med den jeg har kalt «Den sterkeste», og som egentlig disse som er imot selvbestemt abort kunne bruke.

JFG: Hvordan arbeider du? Bruker du mye notater, f.eks.?

TN: Jeg har hatt notater, men når jeg skal bruke dem... som regel er de fra søvnlige timer eller fra en mørk time, og jeg skjønner ikke hva der står, Og om jeg skjønner hva der står, så hender det at jeg tenker: hva pokker var det du ville med det? Jeg tenker

i det hele tatt med en vis avsmak på at noen skal rote i mine notater når jeg er dau — det skal jeg sørge for at det ikke blir noen mulighet for.

Jeg har allerede brent en del. Da jeg skrev *Ved neste nymåne*, hadde jeg brent det meste. Det var blitt så umulig etter at disse ulykker begynte å skje her i huset. Men så ble det en god bok ut av det som var blitt igjen oppe i hodet og plutselig ble den og det gikk fort. Og under siste halvdel, da drakk jeg konjakk. Jeg begynte å bli redd for at jeg ikke skulle få den ferdig — å, jeg må ha et glass konjakk! Og det er ikke den dårligste delen av boken. Det er slutt på den tid da jeg mister kommaer når jeg drikker konjakk. Nei, jeg tror ikke man skal være så bundet av disse notater. Men alle har selvfølgelig sine metoder. Den rareste er vel Finn Carling sin med disse diagrammer. Han kan til og sitte på trikken og lage dem. Jeg sitter også på trikken, men jeg hører på folk, og ett og annet er det som seg og kommer frem siden, men uten at noen vil kjenne seg selv igjen. Noe skjema kunne jeg aldri sette opp, det ville jo aldri bli fulgt under noen omstendighet.

JFG: Heller ikke hvis det dreide om et ideologisk skjema?

TN: Nei, og der må jeg fortelle deg noe. *Av måneskinn gror det ingenting* er kommet ut på tysk — i DDR. Først ville de ikke ta den. Det var for mye drikk og hor. Men nu har de tatt den, det sier noe om en viss utvikling — de tar den forresten i Sovjet og nu. Men denne tyske utgaven er forsynt med et etterord hvor boken blir forklart som om den var skrevet av en grundig skolert marxistisk forfatter som her liksom har gitt kjøtt og blod til en teori. Men det er tvertimot. Min politiske bevissthet er ikke utgangspunktet for det jeg skriver. Men det jeg skriver er utgangspunktet for min erkjennelse. Fordi jeg avdekker ting jeg ikke har visst. Og det har jeg sagt tidligere på gymnaser og skoler — de spør: hvorfor skriver du? — Ja, jeg skriver for å komme

til bunns i tingene. Jeg har ikke villet fortelle deg noe, jeg har villet fortelle *meg* noe. Jeg har levd et langt liv og fått et smertelig kjennskap til mennesker, meg selv og andre, og etterhånden de mennesker jeg skriver om, utvikler seg og det logiske forløp blir tydelig — jeg kan jo ikke komme et annet sted! Jeg har aldri bygget på ideologi. Jeg har bygget på menneskekunnskap, og så har ideologien kommet.

JFG: Kunst som klart bygger på en ideologi, den sosialistiske realisme f.eks. — hva mener du om den?

TN: Du, jeg mener ikke. Alt jeg spør etter, er om det er godt. Og er det godt, så kan man ikke havne noe annet sted. Men jeg er meget skeptisk overfor fasit - oppgjort på forhånd, slik som i sin tid med psykoanalysen — å, det var forferdelig! Vet du - jeg er gått inn på fakultetet. Som pensum. I noe de kaller *levende psykologi*. Jeg hadde ikke et øyeblikk drømt om det. Og jeg har heller ikke bygget på Freud. Jeg har lest litt psykologi, er kommet i skade for det. Jeg var gift med en mann som prøvde å studere jus og som fikk noen sanne skrifter inn i huset. Det var jeg som leste disse skrifter. Men aldri om jeg har bygget noe på det. Jeg har bygget på det jeg har levd, og i grunnen lest, men ikke av psykologi — om mennesker. Litterære personer fra f.eks. *Hellemyrsfolket* og *Else* som er blitt hos meg og blitt ved med å leve uten å ha noe skjema på seg og jeg kan identifisere med mennesker jeg selv har møtt. Mennesker jeg har levd. Og det er kommet frem i mine bøker. og dermed så har det underbygget noe som de ikke har fra Freud.

JFG: Hvordan kommer du i gang? Begynner det et miljø, en situasjon, en eller flere personer som plutselig tar til å røre på seg eller?

TN: — Aner ikke. Jeg misunner disse forfattere som kan fortelle hvordan det går for seg. Jeg kan faktisk ikke. Jo, jeg kan

fortelle noe. Jeg var på besøk hos noen venner på Møhlenpris, og så gikk jeg en liten aftentur. Og plutselig så var jeg i... plutselig kom det sånn inn over meg — gud, her lukter jo apotek på det hjørne her, og det lukter jo bakeri på det hjørne der, ennu er det litt igjen av det! Og så flyttet jeg fra mine venner og ned på et lite hotell, jeg måtte være alene, jeg måtte få den ned, denne kjærlighetserklæringen til Møhlenpris. Og da begynte jeg med regn, den vidunderlige opplevelsen av regn, og ensomheten i regnet, løggen for å få litt selskap. Jeg tenkte å skrive en novelle, men så ble det altså *Trylleglasset*. Det kom det ene etter det andre. Og når det gjelder *Av måneskinn gror det ingenting...* Det var en fest for Tore Ørjasæter som fylte ett eller annet. Jeg var på den festen og bodde på et billig hotell. Der traff jeg en ung kvinne, og vi kom i snakk. Jeg trengte selskap. Jeg tror hun hadde en flaske av ett eller annet, og så satt vi der, og så begynte hun å fortelle. Og ingenting av det hun fortalte lignet det jeg skrev dagen etter. Men hun satte meg i gang — hun og en liten notis i avisen om at så og så mange kvinner i Danmark døde årlig etter illegal abort, og at så og så mange prosent av disse var *gifte* kvinner. Da slo det meg: her er det noe med økonomi, med slit. Jeg ble så opptatt av det at jeg brukte denne kvinnen med sin historie som utgangspunkt for min historie. Hun satte meg i gang, og derfor skrev jeg «Til Åse» tittelbladet da boken kom, det var Åse hun het. Hun satt hos meg til klokken seks om morgenen. Klokken syv satt jeg og skrev begynnelsen.

Om du skanner QR-koden under kan du lese hele intervjuet med Torborg Nedreaas.

For mer litteraturstoff anbefaler vi å abonnere på Vinduets nyhetsbrev.

NETTBUTIKK

Vi har Nedreaas-effekter til salgs. Vi selger blant annet praktiske tøynett med selskapets logo på til kr 100. Til samme pris er det også mulig å kjøpe seg et kaffekrus med samme motiv. Vi har dessuten notatbøker med

flotte Nedreaas-sitat til den nette sum av 30,- per stykk eller alle fire for 100,-

Det er også mulig å bestille klassesett av Nedreaasbøker via selskapet. Klassesett av *Av måneskinn gror det ingenting* koster kr. 2.000,- pluss porto for 30 eksemplar. Vi selger også klassesett av den nyutgitte (2024) novellesamlingen *Jeg skal ha revansje* til 5.000,- pluss porto (rabatt kan gis etter 1. mars 2025). Hvis du og din skole er interesserte, kontakt oss på nettbbutikk.torborgnedreaas@gmail.com. I tillegg selger vi fortsatt Herdis-trilogien, som er *Trylleglasset*, *Musikk fra en blå brønn* og *Ved neste nymåne*, i en hendig paperbackutgave med etterord av Grethe Fatima Syéd.

Kjøper du bøker gjennom oss, legger vi også ved et kjempefint bokmerke i pakken. Både disse og notatbøkene er trykket på Bergen tekniske museum, med en av bare

en håndfull hånddrevne trykkpresser som fortsatt er i bruk i landet. Slike trykkpresser er nå på Unescos verdensarvliste da de representerer utdøende kunnskap, og vi legger til at rekruttering av nye hender til denne edle kunst er helt nødvendig!

VISSTE DU AT

minnesmerket over Nedreaas etter alt å dømme blir det siste i Bergen kommunes Kvinner på sokkel-prosjekt? Dette ble satt i gang etter initiativ fra Nedreaas-selskapet i 2018 som fikk Oddny Miljeteig til å drive frem et forslag til kommunen. 10 kvinner på sokkel lød forslaget. Fem ble vedtatt. Men etter kommunens økonomiske barbering særlig av kunst- og kultursektoren, ser det nå ut til at det blir med disse tre: Kim Frieles benker utformet av Line Viste Grønli og avduket på Vågsalmenningen i 2022, monumentet over billedhugger Ambrosia Tønnesen av Anne-Karin Furunes som skal stå på Festplassen og som etter planen skal avdukes til festspillene våren 2025, og endelig, monumentet over Torborg Nedreaas av Sofie Hviid Vinther som har planlagt avduking i Nygårdsparken våren 2026. Vi er lei oss på vegne av alle de store kvinnene som nå ikke får sitt monument, men håper på endring og er tross alt glad vår dame rakk å komme blant dem som æres som fortjent!